

A Manoel de Oliveira

To Manoel de Oliveira

Luis Miguel Cintra

Senyores i Senyors meus,

Abans de dirigir-me directament a l'amo de la festa, de qui avui celebrem l'aniversari, m'agradaria saludar-vos a tots per estar aquí. I us explico per què.

Ja han passat més de 25 anys des del dia en què per primera vegada vaig ser filmat per Manoel Oliveira, envoltat de molta gent, entre figuració i equip tècnic, i lligat al masteler d'un monumental navili construït enmig dels estudis de la Tóbis, bressolat per ones falses que eren en realitat la força de braços d'homes, en un llarg pla de *Le Soulier de Satin de Claudel*, que vaig percebre per experiència pròpia el que creia haver sentir com a espectador del *Acto da Primavera*: aquest cinema no és privat. Aquest cinema es dirigeix al món, a tots els homes i a cadascun, a qui vulgui. No conec un cinema que més que aquest pensi en els altres per a qui és fet, en els espectadors a qui serà o hauria de ser mostrat i que Manoel de Oliveira voldria que fossin, com diu el pròleg de l'*Acto da Primavera*, «qualsevol pecador», o sigui tothom, ja que pecadors ho serem tots, i cadascun tan digne de respecte com l'altre. Més que en un escenari, era per exposar-me al món sencer que jo tenia aquell dia la càmera de Manoel de Oliveira davant meu. Vaig adonar-me que el seu cinema em responsabilitzava com cap altre en la meua condició d'ésser humà i d'actor, i que en aquella situació qui em filmava assumia molt més coratge i major responsabilitat que jo.

Després, de pel·lícula en pel·lícula, vaig anar percebent cada vegada millor com de cert era això i més es confirmava quan, en aquella i en moltes altres pel·lícules, Manoel de Oliveira em demanava que mirés cap a dins de l'objectiu i em deia: «Sap, quan miri cap aquí pensi que està mirant la sala on la pel·lícula estarà sent projectada». La màquina de filmar no era, como en d'altres casos, la mirada amagada d'un realitzador, era l'instrument de què ell obertament se servia per elaborar un art que només tenia sentit mostrat a tothom.

En el mateix ordre d'idees sempre he notat la importància i l'igual respecte que en Manoel ha donat a tots els actes públics en què ha estat cridat a participar, ja fossin els Festivals, els

homenatges, el contacte amb els mitjans de comunicació social, qualsevol dia de projecció d'una pel·lícula seva, ja fossin les més senzilles trobades amb d'altres persones, una entrevista, un sopar a casa seva, un passeig, estar amb els altres. No crec que ho faci per més vanitat que aquella que demana l'amor-propri que cada home hauria de tenir. El que crec és que ho fa perquè només com a membre actiu d'una societat humana entendre el seu ofici d'artista o la seva senzilla condició d'ésser també humà. Parlant en to menys greu, serà per la mateixa raó que feliçment mai ha deixat de fer broma, per relacionar-se amb els altres. I per això mateix ja he dit que aquest cinema és eminentment polític en el més noble sentit de la paraula.

No sempre, com sabem, la resposta dels altres al seu cinema ha sabut tenir la mateixa dignitat que la d'allò que se'ls presentava. Mai em cansaré d'admirar com la seva energia al llarg de tants anys anà lluitant contra la manca de curiositat de tanta gent que, com infeliçment sol passar, s'acovardia i no es donava espai per, amb ulls de veure, respondre al desafiament. I el rebutjava o senzillament l'ignorava. Però fou ell qui amb una voluntat i una convicció inamovibles resistí fins a vèncer la indiferència, l'enveja portuguesa de què Vieira parla i sobretot tots els prejudicis i models d'un gust sempre normalitzat. Avui feliçment el món sencer reconeix l'interès de la seva obra i fins i tot potser alguns de nosaltres, com a éssers humans, es reconeguin en ella i en la seva manera de donar a veure la vida.

Per més que l'estimi personalment i que per gran amic el tingui, té per a mi especial significat que aquesta celebració, en bona hora confiada a les diligències més que competents de Serralves, sigui una cerimònia política, una cerimònia oficial en què el govern del país on va néixer li agraeix el que ha fet i li rendeix especial homenatge en el moment en què fa cent anys. A això hi té tot el dret. I aquest dia hauria de fer Història. La forma com encara la seva activitat de creador és exemplar. El seu treball serà tan inútil com qualsevol obra d'art, però és per això mateix, i com tot l'art hauria de ser, la més completa forma d'estar viu. En el seu cas s'ha tornat evident en un bé reconegut d'importància molt més que nacional. La vostra presència aquí significarà que així mateix ho enteneu i per això us saludo. Moltes gràcies.

Però si em permeten, diré que aquesta festa també és una festa d'amics. De molta amistat. Feliçment el nostre rei de la festa sap bé com tot a la vida es mescla i res de viu s'ordena en compartiments estancs M'agradaria, i si fos capaç en un to menys solemne, passar ara a dirigir-me a vós, Manoel, fent-me representant de tots els actors que en Manoel ha cridat als seus films. Enhorabona, Manoel, pels seus 100 anys i pel meravellós amor a la vida de què ells donen testimoni, és clar, però sobretot pel que ha fet, per la manera com ha sabut ser, i pel que ens ha donat a viure.

Quan vaig veure *Cristóvão Colombo o enigma*, el seu darrer llargmetratge ja acabat, a l'estrena que fou, com passa amb totes les estrenes de les seves pel·lícules, una festa, m'impresionà la profunda malenconia que travessava la pel·lícula i en vaig parlar en una entrevista. Sé que li va agradar l'observació. No em vaig equivocar, doncs. Però em vaig habituar a veure'l més bromista i més provocador, i si és veritat que en la seva gosadia formal roman en aquest film el gust de subvertir i reinventar el llenguatge del cinema amb què sempre l'he vist fer broma, vaig sentir en ell novetat com sempre, però ella consistia en una nova distància i molta malenconia que vaig sentir present en tota aquella recerca que la pel·lícula ens mostra d'una memòria, que gairebé sempre el món no té, de la vida de qui tant li va donar. El cas de Colom és el d'algú que donà al món tant com la descoberta d'un nou continent i no obstant no se sap gaire bé ni qui fou. És com si la pel·lícula s'interrogués sobre el que roman en la memòria dels altres de les coses que cadascú va viure i va donar al món, tement que de fet la memòria del món sigui poca. I el film coratjosament encara com n'és d'efímer el que ens fa viure. El seu cinema, ja se sap, fa pensar. Em vaig trobar pensant en coses petites a la llum de l'eternitat o del pas del temps: en la vida d'aquells actors que ha escollit per representar els papers del film, el Ricardo, la Leonor Baldaque i la Leonor Silveira, el propi Manoel i la Sra. Dona Isabel, allà tan meravellosament mostrats tal com jo els conec, i fins i tot en mi, filmat allà al vostre costat, tan igual a mi mateix que ningú creu que jo sigui el director de museu que vostè va decidir que simulés que era.

En aquelles imatges, com al final en totes les pel·lícules, Manoel, més enllà de qualsevol ficció que, com a exercici de la fantasia, la seva sal de la vida, vostè sempre posa a jugar amb la realitat en la seva forma tan única de pensar, quedem tots nosaltres filmats en aquells moments de joc més o menys seriós que vostè ens feu viure, i en aquest cas, a vós també. És de molts moments com aquest que s'ha anat fent el seu cinema, de la vida dels seus actors. El que per a mi avui compta més i és indissociable de l'alegria d'haver pogut participar en tants casos en la seva obra és justament la memòria d'aquells moments de felicitat o de tensió, en qualsevol cas de profunda exaltació, que cada film

va significar tant per als que foren filmats com per a qui els filmà o ajudà a filmar. I són ja tants, tanta gent i des de fa tant de temps el nom dels quals vostè ha inscrit en els crèdits dels seus films! El que avui més m'agradaria dir-li en nom d'aquesta gent, i sobretot d'aquells a qui s'anomena actors, és quant per a nosaltres significa que ens hagi donat aquells moments de vida i els hagi transformat en comunicació amb el món, i quant li agraïm haver participat en la seva obra perquè ella ens fa viure més. No hi ha malenconia que pugui amagar aquesta alegria. La seva obra dóna molt més sentit a la vida de molta gent.

Mai en el rodatge de les seves pel·lícules he sentit cap noció de jerarquia. Hi ha actors que són vedets, hi ha principiants, hi ha qui no és actor, i hi ha evidentment personatges, però hi ha sobretot persones que considero que vostè sap que només valen pel que són. I és per això que ningú mai va malament, encara que no sàpiga representar. Crec que aquest "anar bé o malament" no és concepte que entri en el seu cinema. És estrany això i és cosa de qui sap el valor del que és estar viu. En Manoel aconsegueix que filmar amb ell sigui un moment important de la nostra vida i sempre ho he sentit com una invitació a mostrar al món qui sóc i de què sóc capaç. Sí, hem estat gent viva davant de la seva càmera, amb tota la varietat que el gènere humà implica. Uns bons d'altres dolents, això sí. I tots els que per això hem anat passant ens sentim ara com una enorme família de la qual vostè és l'obvi fundador perquè fou en Manoel qui ens ha volgut ajuntar al seu voltant, ens ha posat davant del món i amb les nostres persones, ha sabut crear més vida. Tot per, amb l'ajut del seu art, intentar comprendre millor, el que acaba finalment per ser viure més. Això ja dóna més sentit a la nostra vida i encara que no ho haguem entès tots amb la mateixa consciència i que, com ha de ser, cadascú en tingui guardada una memòria diferent, i que, en la responsabilitat que ens donà la possibilitat d'assumir en tota llibertat, cadascú s'hagi portat de manera diferent, *el seu cinema* va remoure en la vida de tots. Això no té preu.

És en nom meu, i considero que en nom de tots els seus actors, i a causa de la molta vida que rebem de vós, que, en el dia en què fa cent anys, jo li ho agraeixo. I, ni que sigui per un moment, sense cap malenconia, amb el major afecte i la major alegria de viure. Continui, si us plau, fent pel·lícules. •